

Název a adresa školy:	Střední škola průmyslová a umělecká, Opava, příspěvková organizace, Praskova 399/8, Opava, 746 01
IČO:	47813121
Projekt:	OP VK 1.5
Název operačního programu:	OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
Typ šablony klíčové aktivity:	III/2 Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT (20 vzdělávacích materiálů)
Název sady vzdělávacích materiálů:	Technologie grafiky III
Popis sady vzdělávacích materiálů:	Technologie grafiky III, 3. ročník
Sada číslo:	B-04
Pořadové číslo vzdělávacího materiálu:	07
Označení vzdělávacího materiálu: (pro záznam v třídní knize)	VY_32_INOVACE_B-04-07
Název vzdělávacího materiálu:	Štukolustro, enkaustika
Zhotoveno ve školním roce:	2011/2012
Jméno zhotovitele:	Mgr. Lenka Kašpárková

Štukolustro, enkaustika

Plán učiva

- Štukolustro.
- Podložky.
- Technika malby.
- Enkaustika.
- Historie.
- Druhy voskových barev.
- Podložky.
- Postup.
- Vlastnosti.
- Otázky pro zopakování učiva.

Štukolustro

Štukolustro je souhrnný název pro všechny techniky barevné štuky. Název pochází z italštiny (leštěná barevná sádrová omítka). Je to velmi náročná technika, protože chyby není možné opravovat, každé chybné místo je v ploše viditelné a působí rušivě.

Uměleckořemeslná technika: **umělý mramor (výzdoba** interiérů kostelů a reprezentačních prostor). Štukolustro (umělý mramor) je dekorativní pestrobarevná sádrová omítka barvená ve hmotě, která imituje svým vzhledem mramor. Tato technika má důležité místo v architektuře střední a jižní Evropy. Největšího rozkvětu dosáhla v období baroka kolem roku 1700. Umělý mramor nemá, na rozdíl od přírodního, spáry, protože tvoří souvislou plochu a na dotek není studený.

Masa (těsto) umělého mramoru se míchá z klišové vody, přírodních pigmentů a alabastrové sádry. Klišová voda zpomaluje tuhnutí sádry (na 12 – 24 hod.). Těsto se připravuje volně na válu. Války pestře obarvené sádry se podle požadovaného dekoru různě prokládají, prolévají jinak zbarvenou barevnou řídkou sádrovou, válí a hnětou. Když se dosáhne požadovaného dekoru (např. žilkování), tak se války nařežou na pláty 1 – 2 cm silné, které se nanášejí na stěnu.

Po zatvrdnutí naneseného mramorového těsta a jeho ohoblování se povrch přetmelí hustým tmelovým šlemem namíchaným ze sádry, klišové vody a pigmentu v barevném tónu mramoru. Tmel se nanáší kovovou špachtlí a po zatvrdnutí se brousí pemzou. Tmelení a broušení se opakuje celkem šestkrát, vždy řidším tmelem a jemnějším brusivem až do lesku.

Po dokonalém vyschnutí se umělý mramor napustí lněným olejem ředěným terpentýnem (1 : 1). Po zaschnutí oleje se jeho nevsáknutý přebytek vytře a plocha se natře teplým oztokem včelího vosku v terpentýnu (1 : 3). Po 2 – 3 dnech se vosk flanelem vytře a rozleští.

Obrázek 1: Štukolustro - malba na štuku

Umělecká technika: **malba na štuku (na štukové omítce).**

Podložky

Suché zdivo, betonové panely, sádrokarton.

Technika malby

Na podložku se nejprve nanáší zředěná jádrová omítka. Na ni pak dvojvrstvá omítka štuková, která se nechá několik hodin odpočívat.

Návrh se přepauzuje na omítku a překreslí latexovou barvou nebo tuší. Pak se na ni maluje buď kaseinovými, nebo voskovými barvami.

Po zaschnutí se malba zažehlí žehličkou zahřátou asi na 70°C tak dlouho, až je povrch lesklý. Nakonec se napustí lněným olejem nebo voskem.

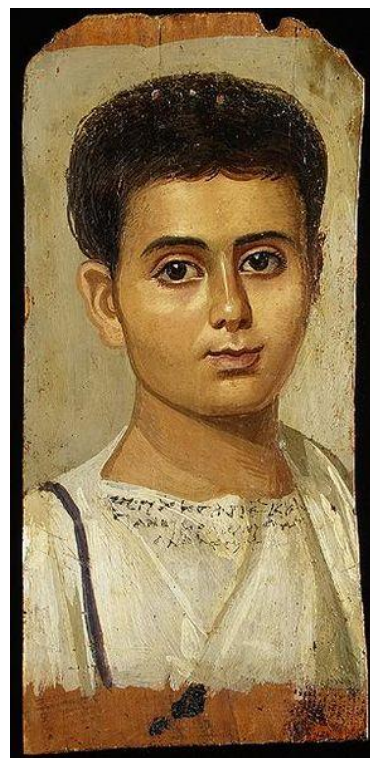
Obě techniky se i v současnosti využívají při dekoračních pracích a nástěnné výzdobě interiérů. V exteriéru se štukolustro nepoužívá, protože sádra rychle zvětrává. V interiérech má dlouhou životnost, vyžaduje však suché a pevné podložky.

Enkaustika

Historie

Enkaustická malba spočívá v rozmíchání pigmentů v roztaveném včelím vosku a v jejich následném nanesení za horka na povrch podložky. Enkaustika je jedna z nejstarších malířských technik vůbec. Již staří Egypťané ji znali a staří Řekové ji přivedli k vysokému stupni dokonalosti. Užívali ji nejenom umělecky, ale dovedli roztopenými voskovými barvami dávat trvalý nátěr i svým lodím. Malba voskem se ve starověkém Egyptě používala nejen pro deskovou malbu (portréty mumifikovaných osob – tzv. Fajjúmské portréty), ale i pro dekorativní malbu v interiérech (např. v thébských hrobkách) a pro monochromní i polychromní výzdobu plastik. Stav nalezených hmotných památek potvrzuje úžasnou odolnost voskem pojených barevných vrstev, které si zachovaly nejen hmotnou strukturu, ale i původní optické vlastnosti. Technika byla známa i v Římské a Byzantské říši.

Později se na malbu voskem zapomnělo. Vykopávkami

Obrázek 2:
Pohřební portrét egyptského chlapce

v Pompejích a Herculaneu, nálezy v Itálii a v Egyptě bylo na ni znovu upozorněno. V 18. století byl usilovným studiem staré literatury a chemickými rozbory starý postup enkaustické malby oživen a jeho postupné vývojové fáze zrekonstruovány. V Čechách ji často používal spoluzakladatel skupiny Osma Antonín Procházka, relativně ještě nedávno malíř František Ronovský.

Druhy voskových barev

Podle způsobu zpracování rozeznáváme tyto čtyři typy voskových barev:

- 1) barvy pojené roztaveným voskem;
- 2) barvy pojené voskopryskyřičnou směsí v rozpouštědle;
- 3) barvy pojené voskovou emulzí (vosková tempera);
- 4) voskové pastely.

Vosk je ve vodě nerozpustný, dá se pouze „zmýdelnit“ (emulgovat) pomocí alkálií. Vosk je rozpustný v některých rozpouštědlech. Teplota tání vosku je cca 61 – 70 °C. Rozlišení techniky pravé enkaustiky od voskové tempery je snadné. Pokud je barevná vrstva po nanesení dál zpracovávána tepelně, jde stále o enkaustiku, pokud však emulgovaný vosk tvoří jen přísadu do normálního temperového pojidla, jde o voskovou temperu, tedy techniku, která již s enkaustikou nemá nic společného. Konečně tzv. mumiové portréty jsou v důsledku posledních výzkumů dokladem toho, že obě techniky byly známy a používány současně.

Podložky

Již v Egyptě se používalo jako podložky pod malbu jak dřeva, tak i lněného plátna, nataženého na dřevěnou destičku. Jsou však doloženy i případy použití této techniky na kameni, zejména na žule, opuce, mramoru apod. V řecké malbě se pro enkaustiku používala i slonovina a rohovina, dokonce i keramické dlaždice.

Moderní enkaustika používá při emulzní technice jak plátno, tak především dřevovláknité lisované desky, vyztužené při větších formátech laťovým roštem. V případě voskových pastelů se jako podložky používá i silnější karton.

Postup

Práškové pigmenty se rozmíchají v roztaveném včelím vosku a nalévají se speciální lžičkou, tzv. cauteriem na vodorovně ležící podložku. Barvy tuhnou poměrně rychle. Do té doby je lze na podložce zpracovávat štětci, špachtlí či prsty. Barvy se kladou vedle sebe a odstíny se míchají již na paletě.

Pokud použijeme méně pigmentu, budou vrstvy barvy transparentní a můžeme je používat i ve formě lazur.

Barevná vrstva enkaustiky je po nanesení i po tepelném zpracování matná. Abychom docílili lesku (enkaustiky se totiž nelakují), musíme povrch malby měkkým kartáčem nebo flanelem vyleštit. V současné době se používá spíše nahřátí horkovzdušnou pistolí. K nahřívání enkaustických barev i v průběhu práce se také používají různé nahřívací lampy nebo vysoušeče vlasů.

Vlastnosti

Malba je odolná vůči vlhku, světlu, chemikáliím atd. Časem se barvy nijak nemění, jsou velmi stálé. Malba je však citlivá na teplo, mechanické poškození a prach, který se z jejího povrchu jen velmi špatně odstraňuje.

Otázky a úkoly k zopakování učiva

1. Co je to štukolustro?
2. Jak se liší umělý mramor od přírodního?
3. Popiš historický vývoj enkaustiky.
4. Co to byly fajjúmské portréty? Vyhledej jejich reprodukce.
5. Co je pojivem enkaustických barev?
6. Jaké vlastnosti má enkaustická malba?

Seznam použité literatury

- HANEL, O.: *Enkaustika / technika*. [online]. České muzeum výtvarných umění, Praha. 2008. Dostupné z: <http://www.cmvu.cz/cz1995c1835/enkaustika-technika/>
- LOSOS, L.: *Techniky malby*. Praha: Avicenum, 1994. ISBN 80-85277-03-4.
- RAMBOUSEK, J.: *Slovník a receptář malíře – grafika*. Praha: SNKLHU, 1953.
- SLÁNSKÝ, B.: *Technika v malířské tvorbě*, Praha: SNTL, 1973.
- SMITH, R.: *Encyklopedie výtvarných technik a materiálů*. Praha: Slovart, 2000. ISBN 80-7209-758-X.
- ŠTOLOVSKÝ, A.: *Technika barev*. Praha: SNTL, 1990. ISBN 8003003059.
- ŠTURC, K., NEVAŘIL, M.: *Techniky malířské a kašérské práce*. Praha, 1985.

Obrázek:

- **Obr. 1:** <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/de/Fayum02.jpg/220px-Fayum02.jpg>
- **Obr. 2:** http://4.bp.blogspot.com/-NxzyZ9C5XPU/Tp_ya2_969I/AAAAAAAAADDc/_omAmJuJlyE/s320/IMG_4900.jpg